

**„Kis virágok nagy nyílása” avagy reziliensigéretetek
a felsőoktatás világában**

Ceglédi Tímea: Ugródeszkán.

Reziliencia és társadalmi egyenlőtlenségek a felsőoktatásban.

CHERD-Hungary, Debrecen, 2018, 274 lap

A könyv szerzője Ceglédi Tímea, a Debreceni Egyetem oktatója olyan hátrányos helyzetű hallgatókat vizsgál, akik hátrányaik ellenére is sikeresen és jó eredményekkel kerültek be a felsőoktatásba. Ezek a hallgatók az ún. reziliensigéretetek. Recenzióm címe összefügg a könyv borítójával is: a kis virágok elnevezés azon hallgatók összességét jelenti, akik hátránnyal rendelkeznek, azonban kitartásuknak, szorgalmuknak és fejlődni akarásuknak köszönhetően megnyílt a felsőoktatás kapuja számukra. Azonban mindannyiunkban felmerül a kérdés, hogy a sikeres bekerülés után mi lesz ezekkel a tehetséges fiatalokkal? A bekerülés utáni boldogulás hogyan valósulhat meg?

A könyvet olvasva választ kapunk a kérdéseinkre.

A szerző az első fejezetben (*Reziliencia és egyenlőtlenségek*) a probléma elméleti megközelítését mutatja be, vagyis a reziliencia szakirodalmi meghatározásaival találkozunk. A vizsgálatok középpontjában a felsőoktatás áll, s olyan hallgatók, akik kimagasló teljesítménnyel jutottak el ideig. Szerző bemutatja a kivételes életutak magyarázatait rámutatva a társadalmi hovatartozás és az eredményesség kapcsolódási pontjaira. Ezen kivételes életutakat vizsgálva próbálja felmérni, hogy a hallgatói években miképpen alakul az addigi reziliens életút. A könyvben szereplő hallgatókat a szerző reziliensigéreteknek nevezi. Ez azt jelenti, hogy a sikeres belépés csak egy ígéret és nem garancia, hogy a hallgatóévek során is reziliens életutakról beszéljünk.

Egyenlőtlenségek a bejutásban a címe a második fejezetnek, amely a felsőoktatás és a társadalmi egyenlőtlenségek kapcsolatának elméleti megközelítését foglalja össze. Strukturális kérdésként felmerül, hogy a felsőoktatás bővülése milyen változásokat hoz a hátrányosabb helyzetűek számára, illetve csökken-e a származás hatása a felsőoktatásban?

A szerzőt nemcsak a társadalmi változások, hanem az individuumszintű hatások megfigyelése is érdekli. Olyan teoretikus metszetben is mérlegre teszi a jelenséget, mint a modernizációs hipotézis, a vertikális kirekesztődés, az életciklus hipotézis, a szelekciós hatás, valamint a felgyülemlett egyenlőtlenség és differenciált szelekció.

Az *Egyenlőtlenségek a hallgató években* című fejezetben szerző azt vizsgálja, hogy milyen elméletek szolgálnak a felsőoktatási egyenlőtlenségek megragadásához. Elsődleges befolyásoló tényezőként a családi háttér hatását kiemelő elméleteket tekinti át. Rámutat, hogy a családi háttér hatása arra is kiterjed, ki hogyan „használja” a felsőoktatást, mivel tölti a hallgatóéveit (Bourdieu 2003). A következőkben egyenlőtlenségképző tényezőket ismerhetünk meg, mint a tanulmányi tevékenység, oktatói kapcsolatok. A fejezet összességében a fő törésvonalakat keresi a felsőoktatásban. Az egyik ilyen törésvonal a felsőoktatási intézmények tekintélyének vak elfogadása és manifeszt célrendszerének céltalan követése, amely az egyenlőtlenségek újratermelődéséhez vezet, amennyiben nem társul a hallgatóévek tartalmas kiaknázásával.

Az *Egyenlőtlenségek a kilépésben* című fejezet elmondja, hogy hiába függ össze a foglalkoztatási szerkezetben elfoglalt hellyel az iskolai végzettség, a társadalom alsóbb rétegeiből induló diplomások esetében átüthetetlen falakról beszélhetünk. Egy frissdiplomás érvényesülését

sok tényező határozza meg a munkaerőpiacon. Régióként, megyéenként és szervezetenként is eltérő társadalmi üvegplafonokkal találkozhatunk. A szerző a reziliensigéreték felsőoktatási életútja szempontjából kitér arra is, hogy mit okoznak a különböző szakok, intézmények választásának, a felvétel sikerességének és a diploma megszerzésének társadalmi különbségei. Ilyen például a presztízskülönbség, mely szerint bizonyos intézményekből nem érdem, hanem társadalmi háttér szerint maradnak ki a hallgatók, ezáltal indokolatlan előnyhöz jutnak a magasabb presztízszű képzésben résztvevő hallgatók.

A *bekerülés rezilienciája* fejezetben szerző fő kérdése, hogy mi juttatta el a reziliensigéreteket a felsőoktatásig? Kutatásának eredményei arra mutatnak rá, hogy a reziliensek nem egyenlő feltételekkel indulnak azokhoz képest, akik kedvezőbb háttérrel nyertek hasonlóan sikeres eredményeket felmutató felvételt a felsőoktatásba (őket nyerteseknek nevezi). Az adatok azt mutatják, hogy az elit karok egy csoportjában (DE ÁOK, DE GYTK, DE GTK) leginkább a sodródók hátrányára képesek utat törni maguknak, míg a nyertesek felülreprezentáltak. A jogi képzés semleges ebből a szempontból, mivel egyik csoport sem felül- vagy alulreprezentált. A főiskolai és egyetemi karok közötti választásban is látszik, a felsőoktatás belső rétegzettség, tehát az, hogy a reziliensigéreték a főiskolai képzések felé torlódnak.

Itt szeretném ismertetni a kutatásban használt kontrollcsoportok elnevezéseinek fogalmát. Az egyik ilyen elnevezés a sodródók. A sodródók azok, akik a legrosszabb társadalmi helyzetben vannak, és nem rendelkeztek kimagasló eredménnyel a felsőoktatásba való bejutáskor, vagyis eredményességüket tekintve sodródnak a háttérük kényszereivel. A másik ilyen csoport a nyertesek elnevezést kapta, ami azt jelenti, hogy a hallgató kedvező háttére alapján bejósolható a jó teljesítménye. A harmadik csoportot a közömbös tékozlók alkotják. Ők azok, akik többségében jó háttérűek, ám társadalmi előnyeiket nem váltják eredményekre. Inkább a diploma presztízis megtartó szerepe miatt vesznek részt a felsőoktatásban.

Társadalmi hátrányaik meghatározzák a hallgatóévek fejlődési ívét. A kutatás eredményei összességében megerősítést adnak a rezilienciára, mint a külső feltételekben rejlő lehetőségek megragadásának képességére, hiszen kevesebb erőforrással jutottak el a felsőoktatásig, mint a jobb háttérű csoportok. A kulturális mobilitás elméletébe is illik a szerző által kimutatott eredmény, miszerint vannak atipikus családi vonások: a reziliensségek és anyáik felismerték az olvasás fontosságát, és a kevesebb családi útravalót jobban tudják hasznosítani.

A következő fejezet a hallgatóévekre összpontosít, az ott jelenlévő egyenlőtlenségeket vizsgálja. A szerző a tanulmányi tevékenységet hasonlította össze a négy csoporton

belül, vagyis azt, hogy milyen gyakorta látogatják az órákat a hallgatók, jó jegyekre törekcszenek-e, illetve mennyi időt töltenek tanulásal. Az összehasonlítás eredményeként elmondható, hogy a reziliensségek átlag feletti tanulmányi tevékenységgel jellemezhetőek, azonban visszafogottan élnek a kreditgyűjtésen kívüli lehetőségekkel. Megcsappan azoknak a száma, akik kutatásban vesznek részt, vagy konferenciákon szerepelnek. Mindezeket összevetve – a nyertesekkel való összehasonlításból – kiderül, hogy nem rendelkeznek azokkal az ismeretekkel, motivációkkal, amelyek a felsőoktatáshoz fűződő előnyök nyertesekre jellemző kiaknázásához szükségesek. A reziliensségek kiemelkedőek a nyertesekhez képest is a hallgatótársak korrepetálásában, valamint ők a legfogékonyabbak, ha az oktató teljesítményre buzdítja őket. A szerző szerint a reziliensségek eredményessége kettős. A tanulmányi tevékenység és az oktatói-hallgatói kapcsolatok ápolása mellett kevésbé fogékonyak az értelmiségi tevékenységekre, mint szocializációs lehetőségekre.

A következő, egyben utolsó fejezetben a kilépés egyenlőtlenségeiről olvashatunk. Mivel a kutatás még a felsőoktatásban lévő hallgatók körében készült, így ez a fejezet előrejelzés szerű, tehát a hallgatók, a reziliensségek kilátásait mutatja be a munka világát illetően. Az író két következtetést vont le a kilépés utáni elképzelések kapcsán. Az egyik a

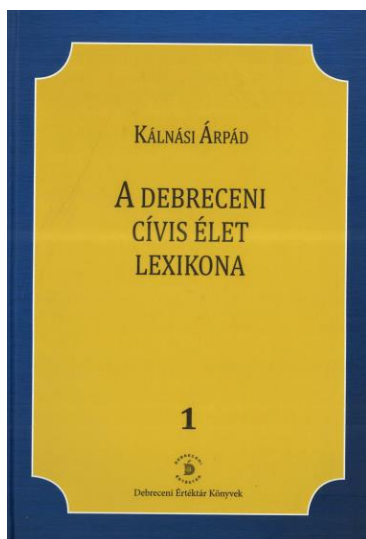
tényleges lehetőségek, a másik az attitűdök mentén látszik kirajzolódni. Míg az attitűdjeik alapján sikereket jósolhatnánk számukra, addig lehetőségeik inkább az egyenlőtlenségek felülkerekedésére utalnak. A tanév közben vállalt munkavégzés távol áll a szakjukhoz kapcsolódó munkától, ami szűkös lehetőségeiket bizonyítja, azonban nem biztos, hogy a sikerhez vezető út egyik eleme a hallgatói évek alatti munkavégzés az általa szerzett tapasztalatok lehetnének.

A szerző a könyv zárásaként úgy véli, hogy a kutatás tanulságul szolgálhat az oktatáspolitikának, a felsőoktatási intézmények aktorainak, illetve a hallgatóknak. Konkrét javaslatot fogalmaz meg, mely szerint ún. tehetségambulanciát kellene működtetni, mely a középiskolások, hallgatók és frissdiplomások életútjához igazodva működik, elfelejtve a pá-

lyázati ciklusokat. A koncepció lényege, hogy a hátrányokkal kezdő hallgatójelöltek, hallgatók egyéni és folyamatos segítségnyújtást kapjanak, épp azon a területen, ahol arra igény mutatkozik.

A könyvet elsősorban pedagógusoknak szeretném ajánlani, hiszen olyan ismereteket nyújt, melyek a reziliensigérek felismeréséhez, segítségéhez elengedhetetlenek. Ajánlanám szülőknek, hiszen gyermekük felsőoktatási életútjához adalékot adhat, illetve segítheti a karok, szakok közötti választást. Ajánlom hallgatóknak, hiszen a könyv olvasása közben rájöttem, több mint valószínű, hogy én is a reziliensigérek csoportjába tartozom, így már másként tekintek a körülöttem lévő kihívásokra a felsőoktatás útvesztőiben. Mondhatnám azt is, hogy inkább már lehetőségként definiálnám őket.

Balogh Jenifer

Kálnási Árpád: A debreceni cívus élet lexikona c. könyvről előző számunk 250. oldalán egy előzetes címlap látható. Itt jelenítjük meg a kötet végleges címlapját.